

FÖRBUNDSINFO

Nr 15 – september 2006

Redovisning av enkät om särskilda gravplatser för dem som inte tillhör ett kristet trossamfund

I detta FörbundsInfo redovisas en enkät om särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund. Enkäten har genomförts till följd av att Riksrevisionen uttryckt ett behov av att kunna skapa sig en överblick över hur frågan har lösts.

Enkäten har skickats ut till samtliga huvudmän för begravningsverksamheten fränsett Stockholms och Tranås kommuner där begravningsverksamheten är en kommunal angelägenhet. Enkäten har besvarats av 640 av de totalt 801 huvudmännen. Det ger en svarsfrekvens på 79,9 procent.

Ansvar för särskilda gravplatser för dem som inte tillhör ett kristet trossamfund är en uppgift som huvudmännen enligt lag ska fullgöra. Av det skälet finns det anledning för samtliga begravningshuvudmän att snarast se till så att verksamheten lever upp till detta.

Bilaga 1: En sammanställning av huvudmännens svar per 2006-07-01 på hur de ordnat med särskilda gravplatser för muslimer.

Bilaga 2: En sammanställning av huvudmännens svar per 2006-07-01 på för vilka andra trossamfund (exklusive muslimer) de ordnat särskilda gravplatser.

Handläggare:

Förbundsjurist Karin de Fine Licht, tel. 08-737 72 10
karin.definelicht@svenskakyrkan.se

Redovisning av enkät om särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund

Riksrevisionen frågade Länsstyrelserna hösten 2005 om de hade någon förteckning över hur församlingarna och samfälligheterna inom Svenska kyrkan hade ordnat särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund. Det hade nu inte länsstyrelserna, utom Uppsala län som hade en från 2000-09-19. Samma fråga ställdes då till Församlingsförbundet. Inte heller Församlingsförbundet hade någon sådan förteckning utan endast en lista från 2000-02-15 över kommuner som saknade muslimska församlingar.

I slutet av december skickade därför Församlingsförbundet ut en enkät till alla huvudmän frånsett Stockholms och Tranås kommuner, med frågor om hur, och för vilka trossamfund, de hade ordnat särskilda gravplatser. Enkäten gick ut till 801 huvudmän och 640 har skickat in svar. Det är en svarsfrekvens på 79,9 procent vilket får anses vara mycket bra.

Svaren har fortsatt att droppa in långt efter utsatt svarsdatum. Intrycket är att enkäten inspirerat huvudmännen att lösa frågan med särskilda gravplatser innan svaret på enkäten skickades in. Sammanställningen av enkäten utgör således en bild per 2006-07-01. Förmodligen har det skett förändringar redan nu.

2 Vad är en särskild gravplats?

Med särskilda gravplatser avses gravplatser vars läge och utformning är religiöst motiverade. Muslimer och judiska trosbekännare har sådana särskilda önskemål – prop 1990/91: 10 Begravningslagen, s. 24.

2.1 Var bör särskilda gravplatser anläggas?

Begravningslagen, 2 kap 2 § första stycket, anger att församlingen – eller den kyrkliga samfälligheten – inom det egna förvaltningsområdet eller inom ett närbeläget förvaltningsområde skall tillhandahålla särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund. Med förvaltningsområde menas församlingens eller den kyrkliga samfällighetens geografiska område. Hur långt bort får då de särskilda gravplatserna vara belägna? I förarbetena, propositionen 1998/99:38 s. 107, anges att det är en uppgift för länsstyrelserna att se till att de särskilda gravplatserna för dem som inte tillhör något kristet trossamfund tillhandahålls inom godtagbart avstånd. Om avståndet är godtagbart eller inte torde begravningsombudet ta ställning till.

Huvudmannen kan enligt begravningslagen antingen tillhandahålla särskilda gravplatser inom det egna förvaltningsområdet eller genom att uppdra åt annan närbelägen huvudman att fullgöra uppgiften. I det läget kommer skyldigheten att samråda som finns angiven i andra stycket att fullgöras av den huvudman som tillhandahåller den särskilda gravplatsen.

2.2 Hur och för vilka trossamfund har ni ordnat med uppgiften att tillhandahålla särskilda gravplatser?

Fråga 1 och 2 ställdes nedan i enkäten.

1. Hur har ni löst uppgiften?

Följande svarsalternativ angavs:

- a) Vi har ordnat uppgiften inom det egna förvaltningsområdet
- b) Vi har tecknat avtal med annan huvudman
- c) Vi håller på att anlägga särskilda gravplatser
- d) Vi har ännu inte ordnat uppgiften

2. För vilka trossamfund har ni ordnat särskilda gravplatser?

Följande svarsalternativ angavs:

- a) Bahaier
- b) Buddister
- c) Hinduer
- d) Judiska
- e) Muslimer
- f) Romer
- g) Sikher
- h) Övriga, vilka

För att göra en något så när överskådlig redovisning av svaren så gick det inte att för varje huvudman redovisa hur den löst frågan att tillhandahålla särskilda gravplatser för icke kristna trosbekännare. Därför redovisas enkäten i två olika bilagor. I **bilaga 1** redovisas hur huvudmännen inom en kommun löst sin uppgift att tillhandahålla särskilda gravplatser för muslimer. Observeras bör att en huvudman består av två kommuner. Det är Bollnäs-Ovanåker kyrkliga samfällighet som omfattar två kommuner. I **bilaga 2** redovisas, fortfarande kommunvis, för vilka andra trossamfund som huvudmännen tillhandahåller särskilda gravplatser.

Redovisningen av enkäten görs per län och kommun med anledning av att det är länsstyrelserna som har tillsynsansvaret för begravningsverksamheten.

Viktigt att framhålla är att romer inte utgör något trossamfund. Några huvudmän har dock anvisat särskilda kvarter för romer. Orsaken till det är romernas önskemål om stora gravanordningar som kräver speciella markförhållanden.

Kommentarer till bilaga 1

Av redovisningen framgår att 114 huvudmän har anlagt särskilda gravplatser för muslimer inom det egna förvaltningsområdet.

350 huvudmän har skriftligen tecknat avtal och 17 huvudmän har endast muntligen avtalat med annan huvudman om att få utnyttja deras särskilda gravplatser. Det är viktigt att de som har muntliga avtal verkligen bekräftar dem skriftligen inte minst med tanke på att alla skall vara införstådda med att

detta är löst för framtiden oberoende om det blir förändringar på tjänstemannasidan eller bland de förtroendevalda.

Endast fyra huvudmän hade markerat i enkäten att de håller på att anlägga särskilda gravplatser. Från det att de skickade sina svar tills redovisningen sammanställts har två huvudmän redovisat att de tecknat avtal med annan huvudman och därmed löst sin uppgift, den tredje huvudmannen har angivit att de har avsatt ett område på kyrkogården för särskilda gravplatser och den fjärde huvudmannen angav att det till hösten 2006 ska finnas särskilda gravplatser för muslimer. Det fjärde svaret hamnade i gruppen "inte ordnat", eftersom hela sammanställningen är en ögonblicksbild från 1 juli 2006.

Det sätt varpå dessa fyra huvudmän hanterat frågan har lett till att det i bilaga 1 inte finns någon kolumn för att "vi håller på att anlägga gravplatser". Istället har en kolumn tagits med som anger att huvudmannen avsatt ett område på kyrkogården för att kunna ordna särskilda gravplatser för olika trossamfund. Detta beroende på att en del av dem som svarat att de anlagt särskilda gravplatser uttryckt sig på följande sätt: "Vi har enbart ett reserverat område, troligtvis muslimskt", "Vi har ett område utöver det muslimska, som är "fritt" dvs. riktning och utformning är fri", "En särskild glänta har anlagts på Skogskyrkogården, för alla dem som inte tillhör något kristet trossamfund", "Har avsatt markområde för att tillgodose olika trosinriktningar", "Ett kvarter kan ianspråkats på en kyrkogård. Ännu har detta ej skett inom samfälligheten då inget behov förelegat". De 15 huvudmän som svarat på detta sätt finns redovisade i kolumnen "avsatt utrymme" i stället för i kolumnen anlagt särskilda gravplatser.

Genom att avsätta utrymme för särskilda gravplatser har huvudmannen faktiskt inte ordnat särskilda gravplatser för muslimer och inte något annat trossamfund heller eftersom den särskilda gravplatsen oftast ska ha ett speciellt läge och en speciell utformning av religiösa skäl. Av den anledningen används t ex Mecka-kompassen för att få den rätta riktningen på gravarna i ett muslimskt gravkvarter.

144 huvudmän har svarat att de inte ordnat frågan med särskilda gravplatser. Några av de huvudmän som svarat att man inte ordnat frågan med särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund har gett följande kommentarer: "Efterfrågan från övriga trosbekännare föreligger inte", "Inget sådant har varit aktuellt", "För kyrkogårdsförvaltningen är det inte känt att några från övriga religioner är bosatta inom vårt pastorat", "Har inte varit aktuellt ännu. Vi är ett litet pastorat". Detta är kommentarer som kan vara ytterst relevanta så länge huvudmannen tillsammans med begravningsombudet har koll på att det förhåller sig på detta sätt och är beredda att agera så fort en förändring sker. Ett sätt att hantera denna situation på är att trots allt teckna avtal med en annan huvudman även om det inte föreligger ett behov just nu.

Det är lätt att tänka att de 161 huvudmän som inte besvarat enkäten har valt att inte svara därför att de inte gjort något åt att lösa frågan med särskilda gravplatser. Så illa är det inte. Bland dem som inte besvarat enkäten finns några stora förvaltningar som har anlagt särskilda gravplatser för mer än ett icke kristet trossamfund och som dessutom har löst många mindre huvudmäns ansvar för denna fråga genom att vara deras avtalspart.

Det här sättet att redovisa hur huvudmännen löst frågan om särskilda gravplatser för muslimer ger också en enkel bild av hur många huvudmän det finns inom varje kommun. Det finns 20 huvudmän inom Gotlands kommun/län jämfört med 23 huvudmän på 14 kommuner i Norrbottens län.

Kommentarer till bilaga 2

Det är få huvudmän som anlagt eller tecknat avtal med annan huvudman för andra trossamfund än muslimer. Eftersom de är så få har de namngetts inom respektive kommun.

Någon uppdelning har inte gjorts på huvudmän som anlagt särskilda gravplatser inom sitt förvaltningsområde och de som löst frågan genom att teckna avtal med annan huvudman.

13 huvudmän har svarat att de löst frågan om särskilda gravplatser för samtliga trossamfund som fanns angivna i enkäten samt för romer. Frågan är bara vem har de tecknat avtal med?

Förmodligen har avtalet dem emellan inte varit helt tydligt för vilka trossamfund avtalet faktiskt gäller. Risk finns att ena parten tror att den har en totallösning och hänvisar ett dödsbo till sin avtalspart som faktiskt inte har några särskilda gravplatser för det trossamfund som den avlidne tillhört. De huvudmän som i sammanställningen finns redovisade som att de löst frågan med särskilda gravplatser för samtliga angivna icke kristna trossamfund bör kontrollera sitt avtal.

Av enkäten framgår hur många huvudmän som ordnat särskilda gravplatser för följande trossamfund:

58 för bahaier, 33 för buddister, 18 för hinduer, 76 för judiska, 17 för sikher, 1 för Al-Mandeiska, 1 för Mandeiska-Sabeiska, 1 för Ahmedeyya.

Dessutom har särskilda gravkvarter inrättats för några kristna trossamfund. En huvudman har anlagt ett sådant för kristna syrianer. Fyra huvudmän har uppgivit att de anvisat vissa kvarter för katoliker och två huvudmän anger att de har en diskussion med katolikerna om att avsätta ett kvarter för dem.

De 76 huvudmän som anger att de ordnat frågan om särskilda gravplatser för judiska trosbekännare har gjort det genom att teckna avtal med de judiska församlingarna i Göteborg, Malmö eller Stockholm eller så har de tecknat avtal med de huvudmän som övertagit judiska gravplatser från nerlagda judiska församlingar.

2.3 Hur och för vilka trossamfund har Stockholms och Tranås kommuner ordnat med uppgiften att tillhandahålla särskilda gravplatser?

Stockholms och Tranås kommuner har inte ingått i enkäten.

Stockholms kommun har anlagt särskilda gravplatser för:

- muslimer på Råcksta begravningsplats, Skogskyrkogården och Strandkyrkogården,
- bahaier på Skogskyrkogården,
- buddister på Strandkyrkogården,
- mandeer på Skogskyrkogården,

Särskilda områden finns på kommunens begravningsplatser för

- ester och letter på Skogskyrkogården,
 - romer på Norra begravningsplatsen
 - grekisk-ortodoxa, romersk-katolska och rysk-ortodoxa trosbekännare på Skogskyrkogården,
- samt ett ortodoxt område på Strandkyrkogården.

En ceremoniplats för hinduer planeras på Strandkyrkogården.

Judiska församlingen har två enskilda begravningsplatser en på Norra begravningsplatsen och en vid diakonianstalten Stora Sköndal nära Skogskyrkogården.

Romersk-katolska församlingen har en enskild begravningsplats på Norra begravningsplatsen.

Tranås kommun har anlagt särskilda gravplatser för muslimer på Nya griftegården.

3 Den ekonomiska ersättningen vid avtal

Enkäten omfattade även frågan om ekonomisk ersättning mellan huvudmännen då avtal tecknats om särskilda gravplatser.

Den som har avtal med annan huvudman om särskilda gravplatser måste ersätta denne ekonomiskt för detta. Det kan ske på olika sätt. Ange alternativ:

- a) Vi betalar för upplåtelse av särskild gravplats enbart enligt clearingtaxan.
- b) Vi betalar för upplåtelse av särskild gravplats enligt clearingtaxan samt en särskild årligt tillkommande avgift.
- c) Vi betalar för upplåtelse för särskild gravplats enligt clearingtaxan samt en särskild avgift per gravsättningstillfälle.

Av enkätsvaren kan utläsas att 255 huvudmän enbart betalar enligt clearingtaxan. Det är 28 huvudmän som svarat alternativ b som omfattar även en särskild årligt tillkommande avgift. Medan 90 huvudmän betalar en särskild avgift per gravsättningstillfälle utöver clearingtaxan.

Det är 373 huvudmän som svarat på frågan a-c. Men det är endast 367 huvudmän som har skriftliga eller muntliga avtal. Differensen kan bero på att alternativ a kryssats utan att man tänkt på att det var kopplat till att det fanns ett avtal i någon form.

Kommentar

Församlingsförbundet ser det inte som oskäligt att den huvudman som tillhandahåller särskilda gravplatser för en annan huvudmans räkning faktiskt begär en ersättning för detta i sitt avtal. Huvudmannen har ju kostnader för anläggandet av de särskilda gravplatserna, de samråd som han har skyldighet att genomföra samt de administrativa kostnaderna som ansvaret för särskilda gravplatser medför.

En möjlighet är att ersättningen utgår för en längre tidsperiod och inrymmer bl. a. kostnaderna för anordnandet av de särskilda gravplatserna och då även deras underhåll i avvaktan på upplåtelse. Det blir som en årlig kostnad

för den avtalspart som köper tjänsten. En annan möjlighet är att ersättningen utgår vid varje enskilt gravsättningstillfälle och ersätts med ett belopp utöver den av kammarkollegiet fastställda clearingtaxan.

Gravrättsinnehavarens ansvar för att hålla gravplatsen i ordnat och vårdat skick bör även gälla de särskilda gravplatserna. Deras karaktär av att vara särskilda hänger således samman med önskemål rörande deras läge och utformning och inte med skötseln av dem.

4 Samråd

Fjärde frågan i enkäten rörde samrådsförfarandet.

Den som tillhandahåller särskilda gravplatser inom sitt förvaltningsområde skall genomföra regelbundna samråd med företrädare för aktuellt trossamfund. Hur ofta sker det?

- a) Två eller flera gånger per år
- b) En gång per år
- c) synpunkter på samråden

Det är endast fem huvudmän som svarat att de har samråd två eller flera gånger per år. Samråd en gång per år har 53 huvudmän,

Däremot är det 75 huvudmän som lämnat synpunkter på samråden. Några av synpunkterna är:

"Sköts av den huvudman vi tecknat avtal med.", "Har ej haft samråd sedan platsen togs i anspråk och riktningen mot Mecka utsågs(1996)", "Frågan ej aktuell eftersom medlemmarna i andra trossamfund ej finns i vårt "lilla" pastorat", "Har kontaktat olika trossamfund som inte visat något intresse", "Finns ingen huvudman i de olika trossamfund som ha samråd med", "Vi har haft samråd en gång på två år, vi var helt överens", "Vi har begravningsombud utsedd av Länsstyrelsen", "Kommer att ta kontakt med olika trossamfund för att ordna särskilda gravplatser".

Kommentarer

Av 2 kap 2 § andra stycket i begravningslagen framgår det att

"Församling som är huvudman bör samråda med och informera företrädare för dem inom förvaltningsområdet som inte tillhör något kristet trossamfund i frågor som rör förvaltningen av de särskilda gravplatserna. Vid anläggning, utvidgning eller väsentlig ändring av en allmän begravningsplats skall församlingen samråda med företrädare för andra trossamfund och övriga berörda parter."

Den huvudman som överväger att teckna avtal med annan huvudman om särskilda gravplatser skall på ett tidigt stadium samråda med "företrädare för andra trossamfund och övriga berörda parter". Till övriga berörda parter hör självklart begravningsombudet. Vid samrådet skall klargöras om det löpande samrådet ska fullgöras av annan huvudman.

Lösningarna kommer förmodligen att bli olika hos olika huvudmän. Ett sätt kan vara att både den uppdragsgivande och den anordnande församlingen utser kontaktpersoner. Det kan vara lämpligt att den uppdragsgivande församlingen bereds möjlighet att delta i de årligt förekommande samråden som genom avtalet åvilar anordnande församling. Länsstyrelsens ombud kan

även i andra sammanhang påkalla sammanträde rörande de särskilda gravplatserna. Kontaktpersonerna bör beredas möjlighet att delta även vid dessa tillfällen.

Att lösningarna blir till fyllest ankommer på begravningsombuden att tillgodose då det till deras uppgift hör att företräda dem som inte tillhör Svenska kyrkan.

5 Hur kommer vi vidare med arbetet?

Samtliga huvudmän, som inte redan löst frågan om särskilda gravplatser för dem som inte tillhör något kristet trossamfund, bör lösa den med det snaraste. Det går inte att vänta till det första dödsfallet inträffar. Hur huvudmannen löst sina åligganden skall vara känt för alla folkbokförda inom huvudmannens verksamhetsområde liksom för begravningsbyråerna på orten.

Alla huvudmän behöver inte anlägga särskilda begravningsplatser inom sitt förvaltningsområde men frågan måste lösas. Tag kontakt med de huvudmän som finns närmast och diskutera med dem hur de har löst det. Ofta har huvudmännen inom samma kommun samma begravningsombud. Diskutera med begravningsombudet hur detta ska kunna lösas.

För huvudmän som avser att lösa sitt ansvar genom överenskommelse med en närbelägen huvudman finns ett förslag till hur ett sådant avtal kan vara utformat i blankettarkivet på Församlingsförbundets webbplats www.forsamlingsforbundet.se

För att framöver ha en aktuell förteckning över hur och för vilka huvudmännen tillhandahåller särskilda gravplatser behöver kanske Församlingsförbundet skicka ut en förfrågan om två år och sedan ytterligare en förfrågan två år senare som huvudmannen tillsammans med begravningsombudet fyller i. Ambitionen är således att alla ska ha löst frågan senast år 2010.

Bilagor:

Bilaga 1: En sammanställning av huvudmännens svar per 2006-07-01 på hur de ordnat med särskilda gravplatser för muslimer

Bilaga 2: En sammanställning av huvudmännens svar per 2006-07-01 på för vilka andra trossamfund (exklusive muslimer) de ordnat särskilda gravplatser.

Förteckning över utgivna FÖRBUNDSINFO 2006

- Nr 1 **Utgivning av FörbundsInfo under 2006**, 16 januari
- Nr 2 **EU-stöd till kompetensutveckling**, 16 januari
- Nr 3 **Clearing av kyrkliga handlingar**, 17 februari
- Nr 4 **Allmänna råd för begravningsclearing**, 17 februari
- Nr 5 **Stäng fåglarna ute**, 17 mars
- Nr 6 **Upphandlingsmallar för projektering och entreprenader**, 17 mars
- Nr 7 **Telefoniavtal med Telia Sonera** 17 mars
- Nr 8 **Budgetförutsättningar 2007** 21 april
- Nr 9 **Hjälpmedel för utarbetande av delegationsordning**, 21 april
- Nr 10 **Inget avtal om kopiering ur "Psalmer i 2000-talet"**, 21 juni
- Nr 11 **Riksrevisionen har granskat begravningsverksamheten**, 21 juni
- Nr 12 **Förslag till etiska regler för krematorieverksamheten**, 21 juni
- Nr 13 **Stiftelser med religiöst ändamål måste betala skatt**, 16 augusti
- Nr 14 **Vad får jag för min begravningsavgift?**, 16 augusti
- Nr 15 **Redovisning av enkät om särskilda gravplatser**, 15 september